

Hoe sociaal is de sociale zekerheid van de 21ste eeuw?

Inschrijven als werkzoekende doe je bij het arbeidsbureau en voor een uitkering ga je naar de sociale dienst of de bedrijfsvereniging. Zo is het tientallen jaren geweest en zo is het nog steeds, al heten bedrijfsverenigingen inmiddels uvi's. Maar zo blijft het niet – als het aan het kabinet ligt. Vanaf 2001 meld je je bij het regionale *Centrum voor Werk en Inkomen* (CWI). Arbeidsbureaus bestaan dan niet meer en in plaats van de bedrijfsvereniging krijg je je WW-uitkering van bijvoorbeeld Nationale Nederlanden. De bijstand wordt nog steeds toegekend door de gemeente, maar wellicht administratief afgehandeld door VB-Accountants. En de weg terug naar de arbeidsmarkt word je gewezen door een keur aan commerciële bureaus die het allemaal beter zeggen te doen dan de concurrentie.

Jan de Wit

Na jarenlang vooral achter de ontwikkelingen aangelopen te hebben, heeft het kabinet in mei van dit jaar eindelijk zijn voorstellen gepresenteerd voor de nieuwe structuur van de sociale zekerheid. Over de veranderingen die daarvan het gevolg zijn, zal de komende tijd heel wat gepraat worden. In Spanning

daarom een overzicht van de inhoud en de mogelijke gevolgen van de voorstellen.

Rol vakbonden en werkgeversorganisaties sterk teruggedrongen

De snelle groei van het aantal WAO'ers was in 1993 aanleiding voor een parlementaire

enquête naar de uitvoering van de sociale zekerheid. 'Werkgevers en werknemers hebben er een potje van gemaakt,' was grof vertaald de belangrijkste conclusie 'en daardoor zijn veel mensen onnodig afgevloeid naar de WAO, en blijven ze daar onnodig lang.' De enquête leidde tot veranderingen in de uitkeringswereld: de uitvoerende taken van de bedrijfsverenigingen werd overgenomen door de uvi's (uitvoeringsinstellingen) en voor de Sociale Verzekeringsraad kwam het Landelijk instituut sociale verzekeringen in de plaats, het Lisv. Verder werd het Ctsv ingesteld, het College van toezicht op de sociale verzekeringen, en werd de rol van de vakbonden en werkgeversorganisaties sterk teruggedrongen.

Inmiddels was in 1994 Paars aan de macht gekomen, waardoor ook de wereld van de uitkeringen te maken kreeg met De Markt. Het regeerakkoord van Paars I in 1994 stelde de privatisering van de Ziektewet in het vooruitzicht, evenals de invoering van marktwerking in de WAO. Verder beloofde het kabinet bij zijn aantreden dat er een stevige maatschappelijke discussie zou komen over de toekomst van de hele sociale

Voor het arbeidsbureau is na 2000 geen plaats meer. De publieke taken gaan naar het CWI en de arbeidsbemiddeling naar De Markt.

zekerheid. In mei vorig jaar concludeerde de Tribune 'Over de vraag waar het naar toe moet na 2000, is in de Kamer nog nauwelijks gesproken. Het gevolg is dat de politiek niets anders doet dan achter de feiten aan hollen. En die feiten zijn dat de uitvoeringsinstellingen zichzelf inmiddels allemaal hebben omgebouwd tot holdings waarin – naast de sociale verzekeringspoot – ook een particuliere poot staat die zaken verkoopt als levensverzekeringen en pensioenen. Vervolgens zijn die half commerciële uvi's stuk voor stuk nauw gaan samenwerken met puur commerciële bedrijven. Bij gebrek aan eigen initiatief volgde de politiek de uvi's en De Markt.'

De vreemde combinatie van één loket en De Markt

Inmiddels is er meer duidelijkheid gekomen. In maart kwam het kabinet eindelijk met de nota Structuur Uitvoering Werk en Inkomen (SUWI) die in juni uitgebreid besproken is door de commissie Sociale Zaken van de Tweede Kamer. In de nota SUWI vlecht het kabinet zijn twee belangrijkste voornemens in elkaar: het instellen van één loket voor werk en inkomen, en het versterken van de rol van De Markt. Het uiteindelijke doel is een goedkopere uitvoering van de sociale zekerheid, die meer

dan nu gericht is op snelle reïntegratie in het arbeidsproces. Centraal in de nieuwe uitvoeringsorganisaties komen de CWI's te staan. CWI betekent Centrum voor Werk en Inkomen. De bedoeling van het kabinet is dat heel Nederland eind 2000 terecht kan bij één van de ruim 200 CWI's die dan operationeel moeten zijn. Bij het CWI

moet iedereen aankloppen die werkloos is en een uitkering wil hebben. Het CWI kijkt dan eerst of er werk voor je is, en neemt daarna de aanvraag in voor de uitkering waar je eventueel recht op hebt. Het afhandelen van die aanvraag is vervolgens een zaak voor de gemeente als het om bijstand gaat, en voor één van de uvi's als het WW betreft. En hier komt de markwerking om de hoek kijken: de bestaande uvi's (Cadans, Guo, SFB, GAK en Uszo) worden volledig geprivatiseerd: de aandelen ervan worden verkocht. Om de concurrentie verder te versterken worden bovendien de eisen versoepeld waaraan nieuwe uvi's moeten voldoen. Het kabinet wil dat er snel méér komen. In de toekomst kan een bedrijf en of een groep bedrijven met meer dan 100 werkne-

Wie krijgt het voor het zeggen?

In de 'oude' structuur van de sociale zekerheid vormden op vrijwel alle niveaus de vakbeweging en de werkgeversorganisaties de besturen. Na de parlementaire enquête van 1993 is daarin verandering gekomen. In het model dat het kabinet nu voor ogen staat, ziet de structuur er als volgt uit:

- De 200 regionale CWI's (Centrum voor Werk en Inkomen) die er moeten komen, zijn publieke organen die vallen onder het LIWI (Landelijk Instituut voor Werk en Inkomen). Het LIWI-bestuur wordt gevormd door drie onafhankelijke kroonleden, drie werkgeversvertegenwoordigers, drie werknemersvertegenwoordigers, drie leden namens de gemeenten en een onafhankelijke voorzitter.
- Op regionaal niveau komen er 'platforms voor afstemming'. Daarin zitten vertegenwoordigers van de gemeenten, de uvi's, de werkgevers en de werknemers. De platforms krijgen geen bestuurlijke functie: ze zijn er alleen om uitvoeringszaken beter op elkaar af te stemmen.
- De uvi's die de WW en WAO uitvoeren, worden volledig geprivatiseerd en mogen ook allerlei andere commerciële activiteiten verrichten.
- De gemeenten houden hun bevoegdheden bij de toekenning van bijstandsuitkeringen. Ze krijgen daarnaast de taak om te zorgen voor reïntegratie in het arbeidsproces van mensen die geen uitkering hebben.
- De huidige arbeidsbureaus verdwijnen. Hun publieke taken worden overgenomen door de CWI's en voor de reïntegratie van moeilijk plaatsbare werkzoekenden ontstaat een geprivatiseerd bedrijf dat een tijdje een beschermde status krijgt en zich daarna moet redden op de commerciële markt.

De gemeentelijk sociale dienst zit vanaf 2001 verscholen achter het 'ene loket' van het CWI en zal steeds vaker de administratieve afhandeling van de aanvragen uitbesteden aan een commercieel bedrijf.

mers zelf kiezen bij welke uvi men zich wil verzekeren. De beslissing hierover moet wel genomen worden in overleg met de werknemers; bijvoorbeeld in de CAO-onderhandelingen.

Waar moet je in de toekomst zijn om actie te voeren tegen het girogluren?

Niemand is er natuurlijk tegen dat uitkeringverstrekking en arbeidsbemiddeling beter op elkaar afgestemd worden. De één-loketgedachte die in de CWI's is uitgewerkt, is daarom een uitstekende zaak. Maar de vraag is of dat ook geldt voor de rest van de veranderingen. Of dat er door het stimuleren van de concurrentie achter dat loket juist een enorme warboel gaat ontstaan. Een aantal te verwachten problemen is zonder enige moeite op te lepelen.

● Nu al is het vaak een touwtrekken tussen de instanties als iemand werkloos wordt na een aantal tijdelijke (part-time) baantjes. Met veel meer – en puur commerciële – uvi's, zal dat er alleen maar erger op worden.

● Concurrentie tussen de uvi's is een kernpunt van de nieuwe structuur. Maar wat gaat het in de praktijk betekenen als een bedrijf overstapt van de ene uvi naar de andere? Dat is een bijzonder risicovolle zaak, waarbij de uvi die verlaten wordt er alle belang bij heeft de boel zó over te dragen dat het bij de nieuwe uitdraait op een fiasco. Bovendien voeren de uvi's ook allerlei bovenwettelijke regeling uit zoals pensioenen en WAO-gatverzekeringen. Kunnen die ook overgenomen worden? Of krijgt een bedrijf dan met meerdere uvi's te maken?

● Waar moet je zijn als iets niet deugt? Neem de acties die veel SP-afdelingen gevoerd hebben tegen het girogluren. In de toekomst verzamelt het CWI de benodigde gegevens voor de bijstandsaanvraag. Daarna neemt de gemeente de beslissing, maar kan het zijn dat ze de heronderzoeken uitbesteedt aan VB-accountants. Waar moet je dan zijn als er te gretig inzage gevraagd wordt in je persoonlijke gegevens?

● Hoe zit het met de privacy-bescherming. De banken en verzekeraars die graag een uvi willen beginnen (onder andere ABN Amro en Aegon) erkennen dat ze belang hebben bij de gegevens van de cliënten om hen ook andere diensten te kunnen verkopen. De klant zal toestemming moeten geven voor het gebruik van die gegevens. Maar kun je nog spreken van toestemming uit vrije wil, of meer van een dwangrelatie? De Registratiekamer houdt het voorlopig op het laatste.

● Hoe voorkom je langs elkaar

heen werken als drie instanties zich met één dossier bezighouden? De uvi, het CWI en het reïntegratiebedrijf.

● Wat gaat het betekenen dat de sancties van de Wet Boeten door de uvi opgelegd worden, en de strafkortingen door het CWI? Hoe krijg je dat op elkaar afgestemd?

Kamer kritisch over volledige privatisering uvi's

Bij de bespreking in de Kamer was de VVD het meest positief over het SUWI-voorstel. 'Iedere instantie die zich bezighoudt met de uitvoering van de sociale zekerheid moet via financiële belangen worden aangestuurd', hield VVD-woordvoerder mevrouw Essers haar collega's voor. Ze pleitte voor meer concurrentie, meer marktwerking, vrije inkoop en meer eigen risico bij de uitvoering. En ze vond dat terug in het voorstel. Het enige echte kritiekpunt was de grote onduidelijkheid over wat de hele reorganisatie gaat kosten.

Coalitiegenoot PvdA was aanmerkelijk kritischer. Mevrouw Noorman-Den Uyl wees op de vele praktische problemen die de nieuwe structuur met zich mee brengt, en ze vond de argumenten om de uvi's helemaal te privatiseren onvoldoende. 'Op deze manier commercieel onderbrengen van de uvi's draagt niet echt bij aan klantgerichtheid en kostenbesparing en is ook niet nodig voor de marktwerking en concurrentie die wij voorstaan.' Ze raadde het kabinet aan nog eens te kijken naar alternatieven waarbij de uvi's gedeeltelijk in de publieke sfeer blijven.

CDA-woordvoerder mevrouw Verburg ging nog een stap verder. Zij sprak een duidelijke voorkeur uit voor het handhaven van de huidige situatie, waarbij de uvi's een commerciële poot

hebben die particuliere verzekeringen verkoopt (pensioen, ziekteverzuimpolis, etc) en een publieke poot die de WW en de WAO uitvoert.

GroenLinks liet via de heer Harrewijn weten 'vooral nog geen verdere privatisering van de uvi's te willen. Het ingewikkelde veranderingsproces dat de CWI-vormig is, moet je niet extra belasten door tegelijkertijd te privatiseren'.

SP'er Jan de Wit wees de privatisering veel stilliger af. 'Het kabinet wil de uvi's uitleveren aan de tucht van de markt. Dat betekent dat hun eerste doel wordt *overleven*: vasthouden en zo mogelijk uitbreiden van het marktaandeel.' De Wit wees verder op berekeningen van deskundigen dat de privatisering van de Ziektewet de uitvoeringskosten niet heeft doen dalen, maar juist 12 procent hoger heeft gemaakt. Als enige verklaarde De Wit zich ook tegen de opsplitsing van de arbeidsvoorziening in het CWI en een commercieel bedrijf. 'Dat gaat ten koste van de opgebouwde *knowhow* en de moeilijk plaatsbare werklozen. In Engeland zie je dat de commerciële *jobcenters* alleen aandacht hebben voor de mensen die gemakkelijk te plaatsen zijn.'

Een doolhof vol haaien?

De maatschappelijke discussie over waar het op lange termijn inhoudelijk heen moet met de sociale zekerheid is nog steeds niet gevoerd. Toch komt het kabinet nu met voorstellen die vrijwel onomkeerbare gevolgen hebben voor de uitvoering. De volledige privatisering van de uvi's draai je immers niet eenvoudig meer terug. Een ander opvallend aspect van het plan is dat er – los van die privatisering – geen duidelijke keuzes gemaakt worden. 'Het is een compromis om het com-

promis' concludeerde mevrouw Verburg van het CDA heel trefvend. De gemeente krijgen een beetje hun zin, de vakbonden en werkgeversorganisaties houden een beetje hun macht, De Markt rukt op, maar mag zich nog niet overal mee bemoeien. En ook de minister zelf houdt nog een vinger in de pap. Veel te veel is de discussie gevoerd rond de vragen 'Wie krijgt het voor het zeggen?' en 'Hoe ver privatiseren we?'. En veel te weinig is de vraag geweest 'Hoe krijgen we een optimale structuur voor de cliënten?' Oké, er komt dat ene loket waar iedereen zich moet melden.

Waar moet je in de toekomst zijn om actie te voeren tegen het girogluren? Bij het CWI, de gemeente of VB-Accountants?

Maar daarachter dreigt zich wel een doolhof te ontwikkelen: vol haaien die het niet gaat om problemen op te lossen, maar alleen om het geld dat de cliënt meebrengt. ●

Taken CWI's

Niet alles wordt aan de markt overgelaten. Vooral zaken waarbij beslissingen genomen worden die bepalend zijn voor het recht op uitkering blijven in het 'publieke domein' en worden toebedeeld aan de CWI's.

- De WAO-keuringen en herkeuringen.
- Verrichten van *second opinions* gedurende het eerste ziektejaar, als werknemer en werkgever van mening verschillen over de arbeidsongeschiktheid.
- Koppelen van werkzoekenden aan vacatures, en werven en registreren van vacatures.
- Verzamelen van alle noodzakelijke gegevens voor een WW- of Bijstandsaanvraag.
- Nemen van de beslissingen over strafkortingen bij WW-uitkeringen als iemand 'verwijtbaar' werkloos is.
- Bepalen van de afstand van iemand tot de arbeidsmarkt. Dit is de indeling van werkzoekenden in 'fasen': fase 1: direct bemiddelbaar, fase 2: bemiddelbaar na een traject van minder dan een jaar, fase 3: bemiddelbaar na een traject van langer dan een jaar, fase 4: onbemiddelbaar.
- Advies afgeven over de noodzakelijke scholing die iemand moet volgen om aan het werk te komen. (De 'noodzakelijkheidsverklaring' die nu door arbeidsbureaus wordt afgegeven en die van belang is voor vergoeding van een cursus.)
- Afgeven van ontslagvergunningen.
- Afgeven van verklaringen dat iemand aangewezen is op de WIW (Wet Inschakeling Werkzoekenden).
- Verrichten van het 'inburgeringsonderzoek' voor nieuwkomers in Nederland.
- Afgeven van tewerkstellingsvergunningen aan arbeidskrachten van buiten de EU.

Wat het CWI niet mag doen:

- Betaalde activiteiten verrichten voor werkgevers (bijvoorbeeld werven en selecteren van arbeidskrachten). Hiervoor moeten werkgevers particuliere bedrijven inschakelen.
- Beslissingen nemen over bijstandsuitkeringen. Dat blijft een taak voor de gemeenten. In het regeerakkoord van Paars II was er sprake van dat ook de toekenning van bijstandsuitkeringen mogelijk door de CWI's zou plaatsvinden en niet langer door de gemeenten. Dat idee is inmiddels verlaten: de uiteindelijke beslissing over het recht op bijstand blijft een bevoegdheid van de gemeenten. Wel stelt het kabinetsvoorstel nadrukkelijk dat gemeenten de uitkeringsverzorging en de reïntegratiefunctie (de toeleiding naar de arbeidsmarkt) kunnen uitbesteden aan commerciële bedrijven.